

Leerlooierijen in Cuijk

Voorwoord.

Vooral in Cuijk was in het midden van de vorige eeuw de productie van leer een belangrijke industriële activiteit. Het bood in Cuijk en omgeving veel werkgelegenheid. Met name de fa. Manders en de fa. Regouin waren in die jaren in ruime mate betrokken bij de productie van leer.

Binnen de heemkundegroep van de FotoArchiefDienst ontstond daarom het idee om een nadere publicatie te doen omtrent deze activiteiten in Cuijk en omgeving.

We hebben veel gegevens kunnen halen uit het archief van de FotoArchiefDienst. Ook zijn de genealogische gegevens verzameld van o.a. de families Regouin en Manders.

Daarnaast zijn een tweetal ex-werknemers geïnterviewd.

Eind 1990 we nog in het bezit van een leerlooierijmuseum en een aantal machines uit de leerlooierij van Manders. Deze waren opgesteld in het Tuigleerstraatje.

Helaas is de inboedel van het museum en de machines overgedragen aan het museum in Ravenstein, waar zij gelukkig nog steeds bewonderd kunnen worden.

Hoewel er al een notitie bestaat "Herinneringen aan de leerlooierijen in het Land van Cuijk", menen wij toch dat er nog voldoende materiaal voorhanden is, om een nieuwe publicatie uit te geven over deze industrietak.

Januari 2010

- De heemkundegroep van de FAD Cuijk

- Geraadpleegde bronnen:

- Herinneringen aan de leerlooierijen in het land van Cuijk
- Diverse artikelen in Wikipedia en andere internet artikelen

---

De leder- en schoenindustrie.

De leder- en schoenindustrie is vooral ontstaan in Midden Brabant, met name in de Langstraat. Toen rond 1600 de welvaart in dit gebied ging teruglopen, gingen vooral boeren in de wintermaanden over op het bewerken van huiden tot leer, waarvan dan vooral schoenen werden gemaakt.

Eikenschors, ook wel eek genoemd, is een grondstof voor het looien en was in voldoende mate aanwezig. Ook waren er veel beekjes in de omgeving met helder stromend water, waarin de huiden gewassen werden. De in de winter gemaakte producten werden dan op de vrijmarkten in de steden verkocht.

De schoenmakersgilden in de grote steden, zoals Amsterdam en Leiden, maakten hiertegen echter bezwaar, dit natuurlijk om hun eigen markt te beschermen. Dit leidde zelfs een tijdlang tot een verbod om schoenen in die steden te mogen verkopen.

Met de komst van de machines kreeg de vervaardiging van schoenen een fabrieksmatig karakter en kwam vooral in de Langstraat de productie op grote schaal echt op gang.

Een schoenenfabriek in Cuijk

Ook in Cuijk heeft een schoenenfabriek gestaan. Op 24 december 1929 schrijft de Echo onder het kopje: "Een belangrijke aanwinst op industriegebied in Cuijk. De Schoenfabriek "Darling" officieel geopend".

De officiële opening was in december 1929. De Gebr. Van Embden, die al enige jaren met succes in Nijmegen schoenen fabriceerden, hadden behoefte aan uitbreiding van hun activiteiten. De gunstige ligging van Cuijk aan het spoor, de Maas en verharde provinciale wegen leidde o.a. tot het besluit om hun bedrijf naar Cuijk uit te breiden.

Er werd een geheel nieuwe fabriek gebouwd. Bij de opening sprak de architect over 'ene aangename samenwerking met de eigenaren die zeer vooruitstrevend waren'. "Dankzij de krachtige medewerking van flinke aannemers, kwam de bouw in 40 dagen zover dat de machines konden worden opgesteld" aldus de verslaggever van de Echo.

Belanghebbenden, die in de fabriek werden rondgeleid, kregen daarbij het proces van de fabricage volledig te zien. De alleenverkoop van "Darling schoenen" was opgedragen aan het schoen- en ledermagazijn "De Maas" (van Stiphout en van Raaij) in Cuijk.

Het aantal geproduceerde schoenen bedroeg 500 per week en waren hoofdzakelijk damesschoenen. Er werkten rond de 25 personen in het bedrijf. Nog onbekend is waar het bedrijf heeft gestaan en tot hoe lang de productie heeft geduurd.

2 Geschiedenis van het leerlooien

Om al deze producten te kunnen maken, moest er dus veel leer worden geproduceerd. We hebben gezien dat de mens er al snel was achter gekomen, dat hij met huidenvellen zijn voeten kon beschermen.

De bewerking van huiden tot leer heeft meerdere fasen gekend in de geschiedenis. Vooral in de laatste honderd jaar zijn er veel machines uitgevonden en hebben nieuwe chemische producten bijgedragen aan een betere en snellere productie van leer.

Het proces van leerlooien heeft tot het begin van de negentiende eeuw weinig verandering ondergaan. Daarna hebben machines er voor gezorgd dat de productie van leer massaal toenam.

Het looien van huiden werd lange tijd als een huisambacht uitgeoefend. Op kleine schaal werden er huiden 'fabrieksmatig' gelooid. Het uiteindelijke product leer werd dan, al dan niet op contract, aan de fabrikanten verkocht. Er waren in die tijd dan ook veel ambachtelijke looierijen in Noord Brabant en met name in de Langstraat. Vanaf de achttiende eeuw vestigden zich hier dan ook de fabrikanten van de leerproducten en dan vooral op het gebied van schoenen.

De oudste looierij die in Nederland bekend is, werd gevonden bij opgravingen in 1976 in Den Bosch. Uit de resten die daar gevonden zijn, heeft men kunnen aantonen dat er al in de 12e eeuw op die plaats huiden werden gelooid.

Ook in Maastricht heeft men bij opgravingen diverse looierijen kunnen ontdekken. Deze looierijen waren geconcentreerd in het Jekerkwartier. Vooral omdat bij het looien veel water moest worden gebruikt, vindt men daarom looierijen vaak bij stromend water. In Maastricht was dat de Jeker. Ook heeft men daar in diverse panden aan de Jeker nog grote rechthoekige bakken gevonden, die gebruikt werden voor het looien van de huiden. De namen als Grote Looierstraat en Kleine Looierstraat en de Witmakerstraat herinneren nog aan die tijd.

Hier in Maastricht werd vanaf de late middeleeuwen tot aan de 19e eeuw door menigeen het looiersvak uitgeoefend.

Inkijk in de Looiersgracht in het Jekerkwartier in Maastricht toen deze nog niet was gedempt. De bebouwing aan weerszijden van de gracht dateert uit de 17e en 18e eeuw. Aan de leerlooiers, die eens het straatbeeld bepaalden, herinneren de net gewassen huiden die hangen te drogen en de grote houten kuipen waarin de huiden tot leer geloid werden.

In de 19e eeuw ontstonden in het hele land de grotere leerlooifabrieken, die de productie van de kleine ondernemers overnamen. In 1850 waren er ongeveer 750 leerlooierijen in Nederland. Meer dan 500 waren er alleen al in Brabant gevestigd, waarvan een groot deel in de Langstraat, waar zich nu ook de schoenfabrieken vestigden.

Veel straatnamen in veel plaatsen herinneren nog aan het looien van leer. Ook in de familienamen kan men het ambacht terugvinden zoals: van Leer, Velleman, Huidekoper enz.. De leerlooiers werden rond de 15e eeuw aangeduid als "stinkers."

In 1750 ontstaan de eerste drie looierijen in Brabant in de buurt van Waalwijk. In 1806 waren er in Brabant 460 en in 1938 nog 150 looierijen.

Het hoogtepunt van de productie van leer lag rond 1950. In Cuijk gaf deze bedrijfstak toen nog werk aan ruim 125 werknemers.

Door de komst van de elektriciteit werden de drijfriemen, die bij stoomaandrijving nodig waren, overbodig, en tuigleer verdween door de mechanisatie op de boerenbedrijven. Het in Cuijk geproduceerde leer werd te duur voor de schoenfabrieken. Ook liep de productie van de lokale schoenfabrieken terug door de invoer vanuit de goedkopere landen o.a. Italië.

Verder deed het rubber, als vervanger van zoolleer, zijn intrede. Zeemleer verdween mede door een veranderde levensstijl, o.a. de grote schoonmaak in het voorjaar verdween grotendeels en dus waren er ook geen schoonmaakartikelen als zeemdoeken meer nodig.

Na sanering en sluiting, o.a. door faillissementen, bleven nog maar enkele leerlooifabrieken over. Eind jaren zestig verdween in Cuijk deze industrie volledig.

Het ontstaan van grote fabrieksmatige looierijen in Cuijk en omgeving, zoals Regouin en Manders, werd mogelijk door de aanwezigheid van de drie belangrijke grondstoffen.

Op de vele graslanden in het Land van Cuijk, vooral langs de Maas, werd veel vee gehouden. Daardoor was er veel handel in huiden. De huiden waren bovendien van zeer goede kwaliteit, geschikt voor het vervaardigen van vetleer, zoolleer en tuigleer.

Ook groeiden veel eikenbomen, waardoor men rijkelijk voorzien was van de schors (eek) van deze bomen. Eikenschors was al lang in gebruik als looistof.

De Maas was dichtbij, dus voldoende water als derde grondstof voor het looien.

3 Het looiproces.

Van huid tot leer.

Het looiproces van van huiden tot leer is iets wat tot op de dag van vandaag nog dezelfde procedure moet ondergaan.

Het fabrieksmatig fabriceren van huiden tot leer, is iets van de laatste honderdvijftig jaar. In die tijd zijn we gereedschap en machines meer gaan gebruiken.. Nieuwe looistoffen en moderne apparatuur hebben er echter voor gezorgd dat het proces aanmerkelijk is verkort.

*Al is het Vel niet goed om t'eten,
't Is daarom niet onwaard versmeeten:
't Word al door vlyt tot nut gebracht:
Behalven 't groot profijt der Zielen;
Dat laatmen sling'ren en vernielen,
Als Voddren, die men niet en acht.*

*De leerbereider (een prent van Jan Luyken uit de 17e eeuw).
Het gebruik van de vleesboom om de huid te ontvetten werd in 1950 ook nog toegepast.*

Het proces van huid tot leer

Voor schoenen, tuigleer voor paarden, drijfriemen voor machines, leren kleding, leer voor de meubelindustrie, voor kleine lederwaren als tassen e.d., zeemleer, enz. zijn vele soorten leer nodig.

Niet ieder dierenvel is geschikt voor al deze toepassingen.

Voordat het looien van de huiden kan beginnen, moeten er eerst een aantal handelingen plaatsvinden met de huiden.

Het smarten.

De huiden werden ontdaan van 'ruigte en haar' .

Hiervoor wordt de huid meerdere keren in water gespoeld en in vochtige ruimten gehangen. Hierbij wordt warm water en kalk gebruikt, hierdoor wordt het verwijderen van de haren bevorderd. Het is eigenlijk een soort rottingsproces: bacteriën tasten het bindweefsel aan en het verwijderen van de haren en alle ongewenste vetlagen. Een smerig werk, waarbij het restafval wordt opgeslagen in putten.

Ontvlezen van de huid.

Na het smarten, kwam het ontvlezen van de huid. Hierbij werd al het vet van de huid verwijderd.

Hierbij wordt gebruik gemaakt van een zogenaamde vleesboom en een daartoe ontworpen ontvleesmes. *Zie ook de prent.*

Door ontvleesmes met 2 handvatten steeds naar één kant te schrapen kon men het vet van het vlees verwijderen. Het overtollige vet en de haren werden bewaard en werden op geregelde tijden opgehaald, om te worden gebruikt bij de productie van lijmstoffen.

De bewaarplaatsen van deze grondstoffen trokken veel ongedierte aan, vooral veel ratten.

Ontvlezen van de huid

Het gletten van de huid

Met het gletten worden de aanwezige stoffen als vet en talk in de huidporiën verwijderd. Nadat de huid ongeveer 15 minuten in heet water was, werd de huid omgekeerd op een boom gelegd. Vervolgens werd met een bot mes over de huid gewreven in de richting van de haargroei. Het vet en talk, dat zich in de poriën bevond, werd zo verwijderd

Het looien van de huid

Voor het looien, werden huiden in de looiputten gestapeld. Tussen de huiden kwam telkens een laagje gemalen eikenschors (eek) van ongeveer 2 cm.

Eikenschillen of eikschillen, eekschillen.

Het eikenschillen gebeurde in het voorjaar en was dus seizoensarbeid. De bast werd van de boom verwijderd en in stukken gehakt. Daarna ging hij naar de molenaar om gemalen te worden. (Later deed de leerlooier dit zelf. Hij had daarvoor een eigen molen ontworpen.)

Leerloomolen.

Hiermee werd de eiken bast gemalen.

De run die overbleef werd gebruikt bij het looien.

De looiputten, eveneens gemaakt van eikenhout, waren ca 1.75 m lang, breed en diep. De run (gemalen eikenschors), werd na 6 á 8 maanden ververst.

Om een goed stuk leer te krijgen duurde het looien op deze manier 1,5 tot 2 jaar. Na het looien werd het leer nogmaals goed afgespoeld in grote roterende tonnen.

Roterende tonnen waarin de huiden na het looi-proces werden gedaan om "gaar" gemaakt te worden.

Na het looien werd het leer gedroogd in daarvoor speciaal aangelegde donkere drooghokken, waar de huiden met klemmen werden opgehangen.

Na het drogen van de huiden was het proces in feite klaar en had men een stuk leer. Belangrijk was nog waarvoor de huid werd gebruikt. Al naar gelang de toepassing van het leer vond nog het slichten plaats.

In de loop van de laatste eeuw is het proces van leerlooien aanmerkelijk korter geworden.

In de negentiende eeuw ging Matthias Regouin nog op reis, nadat hij de huiden te looien had gelegd; het looi-proces duurde toen nog ruim een jaar.

In de twintigste eeuw is het looi-proces teruggebracht tot minder dan een maand. Zo werden de looistoffen verbeterd: niet alleen eikenschors, maar ook andere nieuwe producten zoals myrabolanen (afkomstig uit India) of mimosa (uit Zuid Afrika) werden gebruikt.

Ook het systeem van looien werd gewijzigd. Nadat de huiden enkele weken in de putten hadden gelegen, werden de huiden "gaar" gemaakt in grote roterende looivaten, waarin de huiden werden gedompeld. Als ze half gedroogd waren, werden ze met een handpers geperst. Later gebeurde dit machinaal.

Een andere manier om leer te conserveren is om deze te roken in plaats van ze te looien. Er wordt aangenomen dat de kleding van de Ötzi-man op deze manier was vervaardigd

Nog een andere manier om leer te looien, is het gebruik maken van de hersenen van het dode dier of van eieren. Hiervan werd een papje gemaakt en dit mengsel werd in de vochtige huid gewreven. De huid wordt ongeveer 16 uur in dit mengsel gelegd. De huid wordt daarna uitgewrongen en op een schaduwrijke plaats gedroogd..

Door het leer tenslotte te bewerken met olie of dierlijk vet kreeg men bovenleder. Door toevoeging van mineralen, met name aluin en keukenzout, werden de fijne leersoorten geloid., zoals vellen van konijnen, schapen en geiten. Harnassen en paardentuig werden vooral van witleder vervaardigd.

De looiers hadden elk een eigen benaming. Zo waren er de zoolleerlooiers, de witmakers en de leertouwers, huidenvetters of cordeweners.

Samen met de bontwerkers vormden deze drie groepen de vier ambachten die zich met de leerbewerking bezighielden.

De leertouwers waren aangesloten bij de schoenmakers en hadden een gemeenschappelijke luibe (=gildehuis), waar zij hun bijeenkomsten en vergaderingen hielden.

4 De leerlooierijen in Cuijk en omgeving

In het begin van de 19e eeuw waren er in Cuijk nog nagenoeg geen leerlooierijen. Regouin begon in 1838, een pionier op dit gebied. Fabrieksmatig verwerken van dierenhuiden tot leer vond toen zeker nog niet plaats.

Rond 1900, kwamen er in Cuijk meerdere looierijen zoals de leerlooierij van de Fa. Cranenburgh in de Kaneelstraat, die later werd overgenomen door de Fa. Kaal (gevestigd in het pand van de Aldi (2015)). Er waren verder nog kleine zaken als Jongendijk en Wacker.

In 1916 begonnen de Gebr. Meijer met een leerlooierij in den Oeiep.

Twee families Manders begonnen met het produceren van leer, waarvan een looierij was gevestigd in de Grotestraat; de andere vestigde zich in een nieuw pand aan de St. Annastraat, daar waar nu De Kwel is gevestigd.

De looierijen van Manders en Regouin groeiden uit tot aanzienlijke ondernemingen, die vooral rond het midden van de 20^e eeuw hun grote bloei kenden en aan veel mensen werk verschaften.

Verder is van Cuijk bekend dat een persoon met de naam Bulsing zich al in 1760 bezig hield met 'huyden en velbereijden'. Of hij ook een looierij had, wordt niet vermeld. Vermoedelijk hield hij zich alleen bezig met het conserveren en het verhandelen van huiden.

In 1884 had Cuijk 11 looierijen, Grave had er 3 en Boxmeer 5.

De procedure of het recept voor het looien was in het midden van de twintigste eeuw niet veel anders dan in de eeuwen daarvoor. De looiputten, het gereedschap en het recept vertoonden eeuwen lang eenzelfde beeld.

In Mill zou een looierij zijn geweest waar nu de pastorie staat. Men heeft daar nog ronde looiputten gevonden. Hierin werden kleine vellen gelooid zoals van schapen, geiten en kalveren.

In Boxmeer was een looierij van Lion en in Ravenstein een van Suermond.

5 De firma Regouin in Cuijk

Pionier van de leerlooierijen in het Land van Cuijk was Mathias Baptist Regouin. Geboren te Cuijk op 24 november 1811.

Zijn vader, Jan Baptist Regouin, kwam oorspronkelijk vanuit de Elzas in Frankrijk naar Nederland.

Mathias begon in het voorjaar van 1838, op 27-jarige leeftijd, met een leerlooierij in Cuijk onder de naam 'Leder- en drijfriemenfabriek M.B. Regouin'. Deze naam is het bedrijf altijd blijven houden.

Het woonhuis van de familie Regouin. Het huis staat aan de Grotestraat. (Achter dit huis staan de fabrieksgebouwen).

Mathias Regouin begon zijn activiteiten in een pand aan de Grotestraat in Cuijk. In dit pand, dat omstreeks 1780 werd gebouwd, was toen al een soort van leerlooierij gevestigd.

Een voordeel van dit pand was ook dat het hoger was gelegen en dat daarom bij eventuele overstromingen van de Maas er minder schade zou ontstaan.

Het ketelhuis met schoorsteen van de leerlooierij van de Fa. Regouin. Te zien in het tuigleerstraatje. Beschermd monument.

Nadat hij de nodige werkzaamheden met een voorraad huiden had verricht en het feitelijke looien in gang had gezet, vertrok Mathias naar België en Frankrijk, om daar ervaring op te doen in deze bedrijfstak.

Hij kon dit doen, omdat het looien van de huiden in die tijd nog één tot anderhalf jaar duurde.

Dat een van zijn werkgevers uitermate tevreden over Mathias was, blijkt uit onderstaand document.

In 1915 gaf Lambert Regouin het bedrijf over aan zijn twee zoons Mathieu (M.E.M.) Regouin en Jan (P.P.L.J.) Regouin. Lambert stierf op 82-jarige leeftijd in 1933. Zijn beide zoons runden aanvankelijk gezamenlijk het alsmaar groeiende bedrijf.

In 1927 werd deze samenwerking verbroken door het overlijden van Mathieu Regouin. Het bedrijf werd onder de eenhoofdige leiding van Jan Regouin voortgezet. Onder zijn dynamische leiding werden opnieuw vele vernieuwingen en verbouwingen tot stand gebracht. Ten tijde van het eeuwfeest in 1938 waren er 60 werknemers in dienst en werden er 20.000 zware huiden verwerkt.

Eeuwfeest Leder- en drijfriemenfabriek te Cuijk

Het praedicaat koninklijke door H. M. de Koningin verleend.

FA. M. B. REGOUIN
OP 4 MEI A.S. 100 JAREN.

Geschiedenis van het bedrijf.

Bij dit jubileum mogen we niet nalaten om een kort resumé van de geschiedenis te geven. Het bedrijf werd opgericht in 1836 door den heer M. B. Regouin, geboren in 1811, wiens naam de firma nog immer voert. Hij begon op 37-jarigen leeftijd een leerlooierij, waaruit de thans bestaande fabriek is gegroeid. Zijn eenige zoon, de heer L. J. Regouin, werd geboren in

Koptekst uit een artikel in het blad "Het Huisgezin" op 6 mei 1938.

In 1938 werd het honderdjarig bestaan van Fa. M. B. Regouin Drijfriemenfabriek groots gevierd. Producten van Regouin gingen naar vele landen in de wereld. Regouin had een eigen inkoop- en ophaaldienst van dierenhuiden.

Er werden ook buffelhuiden verwerkt. Deze huiden werden geïmporteerd vanuit Java. Het bedrijf werd toegestaan het predicaat 'koninklijk' in de naam te gebruiken wat de naam opleverde van : "Koninklijke Leder- en drijfriemenfabriek M.B. Regouin."

De letterlijke tekst die tot deze hoge onderscheiding leidde, luidt als volgt:

"De commissie inzake het verlenen van het predicaat Koninklijke en het Koninklijke Wapen brengt ingevolge de bevelen van Hare Majesteit de Koningin ter kennis van den heer P.P.L.J. Regouin, leder en drijfriemenfabrikant in Cuijk, handelende onder den firma naam M.B. Regouin, dat het Hare Majesteit heeft behaagd, om aan hem toe te kennen het predicaat Koninklijke"
's-Gravenhage 14 april 1938.

De Kamer van Koophandel onderscheidde het bedrijf met de zilveren legpenning.

De krant berichtte verder dat de buurt voor buitengewoon mooie versieringen had gezorgd en van de meeste huizen de vlag wapperde. Namens het voltallige personeel werd de directeur Jan Regouin gehuldigd. Ook werden er veel bloemstukken bezorgd van zakenrelaties uit binnen- en buitenland. Voor het personeel was het een geweldige feestdag. Samen met de huisgenoten kreeg het personeel een diner aangeboden en verder was er veel vermaak en muziek. Dat Regouin een sociaal gevoel had, blijkt uit een armenbedeling die eveneens bij dit jubileum plaatsvond.

In 1910 werd een vergunning afgegeven voor de bouw van een woonhuis aan de Grotestraat no. 1 in Cuijk. Voor de bouw van de schoorsteen werd in 1912 een vergunning verleend. Voor de bouw van bergplaatsen, magazijn en werkruimten werden in de jaren daarna vergunningen verleend.

In de jaren '60 werd de toestand van de leerindustrie steeds moeilijker. De looiers, die tijdig deze omslag zagen aankomen, sloten hun bedrijf.

Het hoogtepunt van het vervaardigen van leer lag in de jaren '50. Er waren toen nog rond de honderd leerfabrieken in Nederland waarvan er twee in Cuijk waren gevestigd. Deze 2 looierijen gaven werk aan zo'n 125 mensen en waren voor die tijd van groot belang voor de werkgelegenheid.

Het fabriceren van bepaalde soorten leer ging verdwijnen door de voortschrijdende industrialisatie. Zo werden de drijfriemen overbodig door de elektromotoren die de machines rechtstreeks in gang zetten. Het tuigleer verdween, omdat de paarden op de boerderijen werden vervangen door tractoren. Het zoolleer verdween grotendeels door het vervangende product rubber. Het leer voor de schoenindustrie verdween ook omdat het vervaardigen van schoenen werd overgenomen door de goedkopere landen. Met name Italië heeft een toonaangevende positie in het fabriceren van leer en ook in de schoenindustrie.

Het einde van de Fa. Regouin in Cuijk.

In februari 1965 sloot Regouin de deuren van de leerlooierij en werden de machines op een openbare veiling verkocht.

Met de openbare verkoop van de inventaris van de Fa. Regouin, kwam een einde aan een belangrijke industrie in Cuijk.

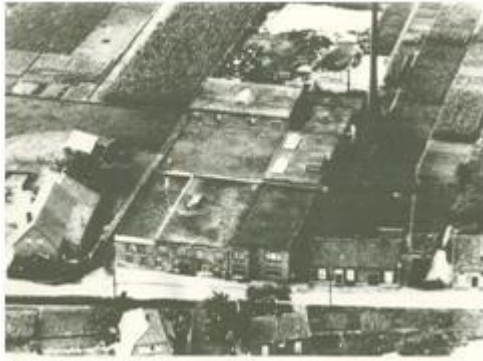
Gelukkig had de heer Regouin nog veel gereedschap en ook machines bewaard. Een rijk verleden van de leerlooiersindustrie werd door middel van een museum in het Tuigleerstraatje tot september 2008 tentoongesteld.

Als gevolg van een moeilijke communicatie tussen Regouin en de gemeente Cuijk werd de gehele collectie verkocht aan de gemeente Oss.

De museumstukken vonden uiteindelijk hun plek in Ravenstein, in het gebouw waar ooit de leerlooierij van Suermondt zat.

6 De Fa. Manders in Cuijk.

In 1872 werd een leerlooiersbedrijf aan de Katwijks weg, dat dateerde van 1832, van ene Jongedijk overgenomen door de gebroeders Manders. Vervolgens werd in 1927 de looierij van de Fa. Meijer aangekocht. Het bedrijf van de Fa. Manders groeide door verschillende verbouwingen uit tot een modern bedrijf.

Een luchtopname van de leerlooierij van Gebr. Manders aan de St. Annastraat uit 1950. Na een grote brand werd de fabriek gebouwd. Hier vervoerster het zwembad en de sporthal De Kwel (FAD-5441)

Leerlooierij van de Fa. Gebr. Manders aan de St Annastraat in Cuijk in de jaren vijftig. Op deze plek is nu het sportcentrum De Kwel (LACO) gevestigd.

Werd aanvankelijk veel tuig- en zoolleer gefabriceerd, in de 20e eeuw ging men over tot het fabriceren van leer voor fietszadels, damestassen, koffers e.d..

Op 19 juni 1964 werd een groot gedeelte van de fabrieksgebouwen aan de St Annastraat verwoest door brand.

In een van de hallen werd tijdelijk de productie voortgezet.

Na de brand werden echter plannen gemaakt om elders de productie voort te zetten. Gekozen werd voor het industrieterrein in Katwijk. Hier werd nieuwbouw gepleegd en deze ruimte werd eind 1966 in gebruik genomen.

In juli 1969 wordt Manders genoodzaakt de looierij definitief te beëindigen. Alleen de afwerkerij blijft nog bestaan.

Als gevolg hiervan volgen er een groot aantal ontslagen.

Slechts vijf werknemers blijven in dienst om de activiteiten voort te zetten.

Een verslag van een werknemer van de Fa. Manders aan de St. Annastraat in Cuijk:

"Ik ben in 1945 gaan werken bij de fabriek van Manders aan de St. Annastraat, waar nu De Kwel is gevestigd. Ik heb daar ongeveer 15 jaar gewerkt.

Bij een werkweek van 48 uur kreeg ik fl 15,- loon uitbetaald. Een arbeidscontract was er niet. Alles werd mondeling geregeld. Het loon werd wekelijks in contanten uitbetaald.

Om de huiden langere tijd te conserveren moest ik samen met een collega de huiden of vellen inzouten. De huiden, veelal koeienhuiden maar ook huiden van schapen, werden aangevoerd uit de slagerijen in de omgeving. Toevoeging van zout was noodzakelijk, omdat anders de huiden zouden gaan rotten.

Het waren ruwe huiden waar naast het haar, nog veel vet aan was blijven vastzitten.

De huiden bleven soms wel een halfjaar liggen, waarbij regelmatig zout werd toegevoegd. De huiden kregen daarna een kalkbad in de kalkputten. Er werd een ontharingsmiddel aan toegevoegd.

Als ze uit de putten werden gehaald, werden de huiden onthaard. Als alle haren waren verwijderd, werd het vlees en het vet van de vellen verwijderd.

De huiden werden vaak ook ingesmeerd met een soort van zwavel om het haar beter te kunnen verwijderen.

De huiden werden daarna in met ijzeren klemmen in putten gehangen.

Na enige tijd werden zij uit de putten gehaald en in grote roterende tonnen gedaan. De huiden werden vooraf dichtgeslagen en dan werd er tot drie keer toe ongebluste kalk aan toegevoegd. In de putten waarin de huiden hadden gehangen en ook daarbuiten was het een smerige boel. Ze stonden vol vies water. Het was dan ook geen wonder dat er in de fabriek veel ratten voorkwamen. Vooral na het weekend als de productie een tijd had stilgestaan waren er veel ratten in de fabriek. Als dan de putten weer werden gebruikt, stoven de beesten alle kanten uit en vooral naar het riool. Er waren mensen in het bedrijf werkzaam die gespecialiseerd waren in het vangen van ratten. Zij gingen dan bij de ingang van het riool staan. Daar werden ze met de hand gevangen en tegen de muur doodgeslagen. Geen fraaie bezigheid maar het was niet anders. Als de huiden uit de putten werden gehaald en waren gedroogd werden ze, nadat de resten haar en vlees waren verwijderd, naar de afdeling gebracht waar de huiden werden gelooid. Het ontharen en ontvlezen gebeurde vroeger met de hand. Hierbij werd gebruik gemaakt van een zogenaamde vleesboom (bok) en een vleesmes.

De vleesboom.

De haren en het vet werden daarmee van de huid geschraapt. Later gebeurde dat machinaal. De smurrie die hier vanaf kwam werd naar een plek buiten de fabriek gebracht.

Eens per week werd dit materiaal opgehaald en dat werd o.a. gebruikt voor de fabricage van lijm.

Het looien gebeurde aanvankelijk met eikenschors. Later werden hier andere producten voor gebruikt. Na het looiproces werden de koeienhuiden verknipt. De ruggedeelten werden gebruikt voor de fabricage van zadelleer. Afnemer was o.a. de fietsenfabriek Lepper in Dieren.

Het wat zachtere deel, o.a. de liezen, werd gebruikt voor het fabriceren van portemonnees en tassen.

Schapehuiden werden gesplit. Het bovenste deel werd gebruikt om zeemleer van te maken.

Er werkten toen ongeveer 50 mensen in de fabriek. Er waren geen vrouwen werkzaam in de fabriek."

Tot zover het verslag van een werknemer van de Gebroeders Manders Leerlooierij in de St. Annastraat in Cuijk.

De laatste restanten van de leerlooiersfabriek van de Gebr. Manders aan de St. Annastraat in Cuijk worden opgeruimd.

De looierij van Lambert(us) Manders.

Lambert Manders, wiens looierij was gevestigd aan de Grotestraat 39 in Cuijk, moest zijn bedrijf sluiten aan het begin van de oorlog.

Het straatje van de fabriek van de leerlooierij van Lambertus Manders. Het straatje liep van de Grotestraat naar de Maasdijk

In 1984 trof men nog de volledige inventaris van het bedrijf aan, alsof Manders er pas geleden mee was gestopt.

Er was zelfs een geheime bergplaats waarin nog zooller was verborgen.

Omdat er boven de deur van zijn looierij twee koehoorns had aangebracht kreeg Manders in de volksmond de bijnaam "den Ossekop"

Veel van de machines die het tuigleerstraatje waren opgesteld, zijn geschonken door deze familie Manders.

Het hoogtepunt van de leerindustrie lag zowel voor Cuijk als ook voor geheel Nederland rond de jaren vijftig van de vorige eeuw. Er waren toen nog zo'n 100 bedrijven in Nederland.

In Cuijk waren twee bedrijven gevestigd. Zij hadden rond de 125 werknemers in dienst

Het voormalige leerlooierijmuseum in Cuijk.

Het museum was aanvankelijk gevestigd in een gebouw aan de Kerkstraat.

In dit museum waren veel gereedschappen en producten te zien, die bij het leerlooiproces werden gebruikt.

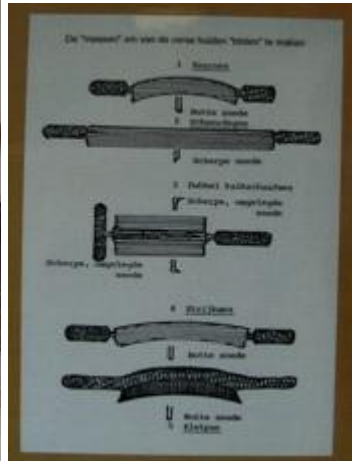

Bord aan de ingang van het museum, dat was gevestigd aan de Kerkstraat in Cuijk.

Het museum is in 2008 gesloten en de inboedel is verhuisd naar een museum in Ravestein.

Om dus een indruk te krijgen wat er zoal in het museum aan het Tuigleerstraatje te bewonderen was, zult u een ritje naar Ravenstein moeten maken.

Het Tuigleerstraatje, zoals het er tot 2008 uitzag.

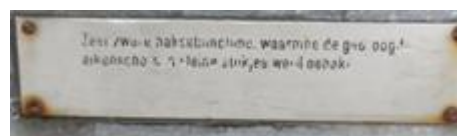
Gereedschap dat werd gebruikt bij het leerlooien:

- 1 Haarmes*
- 2 Scheerdeggen*
- 3 Dubbelkalkschaafmes*
- 4 Strijkmes*

Om de herinneringen aan het leerlooien in Cuijk levendig te houden waren in het Tuigleerstraatje een aantal machines opgesteld, die hierbij gebruikt werden. Het Tuigleerstraatje loopt van de Grotestraat naar de Kerkstraat en ligt binnen de gebouwen van de voormalige Regouin leerlooierij. Het is ook de plek waar de Fa. Regouin in 1838 is begonnen met het leerlooien.

In dit Tuigleerstraatje waren vele machines opgesteld, die werden gebruikt bij het leerlooien, o.a. ter beschikking gesteld door de familie Manders, uit leerlooierij in de Grotestraat Cuijk.

Enkele machines met beschrijvingen worden hieronder vermeld.

Tekst: "Zeer zware hakselmachine waarmede de gedroogde eikenschors in kleine stukken werd gehakt."

Deze machine stond aan de ingang van het Tuigleerstraatje aan de Grotestraat in Cuijk.

De zogenaamde vleesboom.

Met dit apparaat werden de haren en het vet van de huiden geschraapt.

De tekst die op de boom is aangebracht luidt als volgt:

"Zie hoe 't vernuft zich uit kan breiden om ossehuiden te bereiden.

Maak ik ze, ontbloot van ruigte en haar, in kalk en eikenschorsn gaar."

Looimolen (kruisslag-molen, het enige exemplaar in Nederland). De gehakte eikenschors werd hierin fijn gemalen. Werd ook gebruikt voor het vermalen van andere looistofhoudende produkten zoals divi-divi, valonea, mirabolanen, fichtenschors enz.

De looimolen met tekst. Het gebruik van de molen werd hierboven al uitgebreid beschreven.

De pers. Met deze machine werd het overtollige vet uit de poriën van de huid verwijderd.

*Een uitrekmaschine.
De huiden werden na het looien met behulp van deze machine geplet, waarbij tevens de vellen werden uitgerekt.
Hierdoor werd een grotere hoeveelheid bruikbaar leer geproduceerd.*

Het gebouwencomplex van de leerlooierij van Regouin, gezien vanuit de voorzijde van de Grotestraat tot aan de Kerkstraat; foto rechts, het ketelhuis en de schoorsteen.

De Heemkundegroep van de FAD.
Maart 2015